

25.03.23

sobota, godz. 18.00
Wrocław, NFM, Sala Główna

Wariacje Goldbergowskie

Alexander Sitkovetsky – skrzypce, prowadzenie
NFM Orkiestra Leopoldinum

Program:

Johann Sebastian Bach (1685–1750)

Wariacje Goldbergowskie BWV 988

(oprac. na orkiestrę smyczkową D. Sitkovetsky) [60']

Aria

Variatio 1. a 1 Clav.

Variatio 2. a 1 Clav.

Variatio 3. Canone all'Unisono. a 1 Clav.

Variatio 4. a 1 Clav.

Variatio 5. a 1 ô vero 2 Clav.

Variatio 6. Canone alla Seconda. a 1 Clav.

Variatio 7. a 1 ô vero 2 Clav. al tempo di Giga

Variatio 8. a 2 Clav.

Variatio 9. Canone alla Terza. a 1 Clav.

Variatio 10. Fughetta. a 1 Clav.

Variatio 11. a 2 Clav.

Variatio 12. a 1 Clav. Canone alla Quarta in moto contrario

Variatio 13. a 2 Clav.

Variatio 14. a 2 Clav.

Variatio 15. Canone alla Quinta. a 1 Clav.: Andante

Variatio 16. Ouverture. a 1 Clav.

Variatio 17. a 2 Clav.

Variatio 18. Canone alla Sesta. a 1 Clav.

Variatio 19. a 1 Clav.

Variatio 20. a 2 Clav.

Variatio 21. Canone alla Settima

Variatio 22. a 1 Clav. alla breve

Variatio 23. a 2 Clav.

Variatio 24. Canone all'Ottava. a 1 Clav.

Variatio 25. a 2 Clav.: Adagio

Variatio 26. a 2 Clav.

Variatio 27. Canone alla Nona. a 2 Clav.

Variatio 28. a 2 Clav.

Variatio 29. a 1 ô vero 2 Clav.

Variatio 30. a 1 Clav. Quodlibet

Aria da Capo

Tak zwane *Wariacje Goldbergowskie* Johanna Sebastiana Bacha należą do zbioru wielkich syntetycznych cyklów lipskiego kantora, które już w osiemnastym wieku roztaczały wokół niego aurę niesamowitej, nieomal transcendentnej pracowitości. Inaczej jednak niż *Kunst der Fuge* czy *Musikalisches Opfer*, a podobnie jak czterdzieści osiem preludiów i fug, pisane były z przeznaczeniem na instrument klawiszowy. Obecnie ugruntowaną praktyką jest transkrybowanie dzieła na inne obsady, wydobywające z arcydzieła coraz to nowe jakości. NFM Orkiestra Leopoldinum prowadzona przez skrzypka Alexandra Sitkovetsky'ego wykona dziś *Wariacje* w wersji na orkiestrę smyczkową (podobnie jak liderom pozostałych sekcji, Sitkovetsky'emu powierzone będą partie solowe). Skrzypek pochodzi z rodziny o szerokich zainteresowaniach muzycznych – autorem opracowania jest jego stryj, Dmitry.

Wariacje zostały opublikowane w 1741 roku pod rzadziej przywoływanym tytułem *Ćwiczenie na instrument klawiszowy składające się z ARII z różnorodnymi wariacjami na klawesyn z dwoma manuałami – przygotowane ku uciesze dusz miłośników muzyki*. Bach do podpisu pod kompozycją posłużył się swoim tytułem Nadwornego Kompozytora Króla Polskiego i Elektora Saksonii – Augusta III. Jako „ćwiczenie” cykl skojarzony został z trzema wydanymi już tomami *Klavierübung*, aczkolwiek powszechnie funkcjonujące oznaczenie go numerem IV jest dziewiętnastowiecznym nadużyciem. „Ćwiczenie” nie musi zresztą wskazywać na pedagogiczną funkcję utworu – Bach mógł używać przeniesionego z włoskiego terminu *musica prattica* w znaczeniu praktykowania sztuki kompozytorskiej, czyli zapisywania kompozycji na papierze. Poza tym istnieje wiele powodów, by twierdzić, że twórca nie przywiązywał szczególnej wagi do tytułów.

Powstanie kompozycji datuje się na lata 1739–1740, choć jego dokładne okoliczności nikną w mrokach historii. Naukowcy wkładają dziś między bajki popularną anegdotę przytaczaną przez pierwszego biografę Bacha, mówiącą o zamówieniu utworu przez cierpiącego na bezsenność rosyjskiego pośła w Saksonii hrabiego von Keyserlingka. Johann Gottlieb Goldberg, z którego nazwiskiem wiąże się funkcjonujący do dziś alternatywny tytuł utworu, był młodym klawesynistą, uczniem Bacha, pozostającym

w służbie hrabiego i urozmaicającym mu ponoć bezsenne noce muzyką. Niestety, dedykacja, która mogłaby potwierdzić tę anegdotę, nie zachowała się. Również inne fakty się nie zgadzają – Goldberg urodził się w 1727 roku. Niektórzy sugerują natomiast, że cykl przeznaczony był dla najstarszego syna kompozytora, Wilhelma Friedmanna, a teorii jest oczywiście o wiele więcej. Pewne pozostaje jedynie to, że *Wariacje* były dziełem bezprecedensowym formalnie, jednocześnie silnie dialogującym z technikami wariacyjnymi epoki, a także inspirującym kompozytorów przyszłych pokoleń. Z technicznego punktu widzenia w cyklu zaskakuje nikła rola melodii tematu. Nie jest ona przypomniana aż do finałowego powtórzenia, co sprawia, że uwaga słuchacza kierowana jest ku szeregowi następstw harmonicznym. Głębsze analizy *Arii* wykonane przez muzykologów wskazują, że jest ona uformowana bardzo świadomie i oryginalnie (dotyczy to np. oczywistej z dzisiejszej perspektywy syntaktyki muzycznej opartej na binarnych podziałach).

Cykl w tonacji G-dur składa się z arii i trzydziestu wariacji. Bach z upodobaniem stosował numerologiczne zabiegi i zaplanował bardzo logiczny układ (nieco zaburzony na początku i końcu cyklu). Co trzecia wariacja opiera się na gatunku charakterystycznym, a więc jest stylizowana na konkretny rodzaj tańca lub utrzymana w specyficznej technice kontrapunktycznej. Po niej następuje wariacja figuracyjna, stawiająca w centrum uwagi wyzwania techniczne. Każdą trójkę podsumowuje zaś wariacja wykorzystująca technikę kanonu, prowadzonego w kolejnych interwałach. *Wariacje* są więc bardzo silnie skonstrastowane, a całość cyklu opisać można następująco (przypisanie wariacjom idiomów w wielu przypadkach jest kwestią interpretacji):

0. Melodyczna *Aria* prowadzona w rytmie sarabandy
1. Wariacja figuracyjna z krzyżowaniem rąk, utrzymana w idiomie poloneza
2. Wariacja kontrapunktyczna, w charakterze sonaty triowej
3. Kanon w unisonie
4. Wariacja w idiomie *passepied*
5. Wariacja figuracyjna z krzyżowaniem rąk
6. Kanon w sekundach
7. Wariacja w idiomie francuskiej (punktowanej) odmiany *Cigue*
8. Wariacja figuracyjna z krzyżowaniem rąk
9. Kanon w tercjach
10. Wariacja w formie czterogłosowej *Fughetty*
11. Wariacja figuracyjna z krzyżowaniem rąk
12. Kanon w kwartach (*canon inversus*)
13. Wariacja w idiomie ornamentowanej sarabandy
14. Wariacja figuracyjna z krzyżowaniem rąk

15. Kanon w kwintach (*canon inversus*), w trybie minorowym
16. Wariacja w stylu uwertury francuskiej, odcinek centralny cyklu z fugowanym strettom
17. Wariacja figuracyjna z krzyżowaniem rąk
18. Kanon w sekstach
19. Wariacja w idiomie *minueta*
20. Wariacja figuracyjna z krzyżowaniem rąk
21. Kanon w septymach, w trybie minorowym
22. Wariacja w idiomie gawota
23. Wariacja figuracyjna z krzyżowaniem rąk
24. Kanon w oktawach
25. Wariacja w formie *arioso* w trybie minorowym
26. Wariacja figuracyjna imitująca sarabandę
27. Kanon w nonach, jedyny z kanonów bez linii basowej
28. Wariacja figuracyjna z krzyżowaniem rąk i trylami
29. Wariacja figuracyjna z zamianami rąk
30. *Quodlibet*

Ostatniej z wariacji Bach nadał formę quodlibetu, czyli rodzaju muzycznego żartu polegającego na jednoczesnym wykonaniu różnych popularnych melodii. Określenia znajdujące się w tytułach kolejnych wariacji precyzują, czy instrumentalista ma używać jednego, czy dwóch manuałów. Mimo że czasem wiąże się to z niewygodą, cykl wykonuje się dziś także na jednomanuałowym instrumencie, jakim jest fortepian. Jak już wspomniano, kontrapunktyczny charakter kompozycji pozwala na interesujące eksperymenty w obszarze wykonawczej. Estetyka postmodernizmu zrodziła z kolei rozmaite rekonstrukcje i dekonstrukcje cyklu (np. Uri Caine Ensemble czy prezentowane w kwietniu w NFM utwory Marcina Maseckiego).

Szymon Atys

NFM.WROCLAW.PL

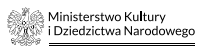

Organizator:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez:

Wrocław miasto spotkań

Mecenas NFM:

Mecenas Edukacji NFM:

Partnerzy NFM:

Mineral Zdrój

FANUC

MAXFLIZ
HISTORIA WIELKIEJ WIEŻY